

שאלות ותשובות מהרי"ל

לרבינו יעקב מולין זצ"ל

יוצא לאור על פי כתבי יד ודפוסים
עם שינויי נוסחאות, ציוני מקורות, הערות, מפתחות ומבוא

על ידי
הרב יצחק סץ

מפעל תורת חכמי אשכנז
מכון ירושלים • תשמ"מ

6

[במדינת] ט) בני ח"ת⁴ להתפלל י) על הגסים בכח"ג. וכן במוצאי שבתות כשנמשכו(ו)¹
[סעודה] יא) עד הלילה. אמנם יש תשובת הרא"ש⁶ דקיימא כוותיה⁶ יב) שאין להזכיר מעין
המאורע בלילה מוצאי היום אפילו התחיל מבעוד יום ג).

שאלה א

76 ז אם אדם יוצא מצות מתנה לאביונים במה שנותן להם מעות של מעשר. מי אמרינן כיון
דהמעשר בלאו הכי שייכא להם לא יצא דהא נותן להם משלהם, או דלמא עיקר תקנה כדי
לשמחו, אם כן יצא לאביונים כי אינם מקפדין אם נותן להם מעשר אם לאו, רק שהם שמחים
וטובת הנאה של מעשר הוא של בעלים, וכשנותן לזה העני ולא לאחר או הוי [ליה] ב) שמחה.

תשובה

ומתנות לאביונים, ענ"ד נוטה דלא נפיק במעות מעשר כיון דתקנתא דרבנן [היא] ג) הוי
דבר שבחובה, ונמצא זה פורע [חובו] ד) ממעשרו ואין לו בו אלא טובת הנאה, ויש מרבתינו
דפסקו דאינו ממון¹, [ו]אפי"ד) למ"ד ממון² מ"מ ה) הוי דבר שבחובה וכל דבר שבחובה
אינו בא אלא מן החולין³.

ואע"ג דרבנן בתראי הר"י אופנהיים שרי להאכילו לאביו בזמן הזה כמו שכתבתי לך
כבר⁴, התם היינו טעמא דלא קפדינן אלטותא דתבא מאירה למי שמאכיל את אביו כו"ס,
וטעמא משום [ד]גנאי(ו) הוא לאביו וכה"ג דהוי דרבנן⁶ ז) לא וליכא גנאי ואין כאן חובה
אלא שיהא לאביו מזונות והרי יהי' ח) ליה, אבל הכא דעיקר תקנה וחובא ט) הוי עלי' רמיא
לא נפיק אלא מדידיה. והמדקדק וחס על י) שלו יכול ליתן משלו שתי פרוטות, או לסמוך
על מעות פורים [ו]לאפושי יא) להו מן המעשר ז).

ט) ע"פ נ"י, פ"י, וק"ל. 74. י) להזכיר, ז"י. יא) ע"פ א. 74, נ"מ, ול"י; וזכ"י
נ. ופ"י: סעודת הלילה. יב) כוותיך, א. 74, וזכ"י מ. ופ"י: כוותיך. יג) וכן
איתי' גאורה הייס (עור ס"י תרעה) גסס הרא"ש, כ"י פ. איני יודע אם הוא המסך התשונה
או הערת נחצר ונהגי מהר"י, ר' זלמן משטיינאווערל.
א) עוד שאל, פ. ב) ע"פ פ. ג) ע"פ א. 74 ול"י. ד) ע"פ א. 74, נ"מ, ול"י.
ה) תקנתי את השלשן ע"פ א. 74, נ"מ, ול"י, ונדפוס היה כתוב "מ"מ כל שחולין אינס נא
ולא מן החולין", והוא משולל הנכה. ו) ע"פ א. 74, נ"מ, ול"י. ז) דרצנן ליכא גנאי,
פ. א. 74, ול"י. ח) אית ליה, נ"מ. ט) וחיובא עלי' רמיא, א. 74 ול"י.
י) תקנתיו ע"פ א. 74, נ"מ, ול"י, ונדפוס איכא "וחס עליו כשלא יוכל ליתן משתי פרוטות
כו"ס, והוא משולל הנכה. יא) ע"פ א. 74 ול"י.

- 2 או"ז ח"ג ב"מ יא, ב, רא"ש פ"ב דקידושין
- 3 סוף סי' לא (כ"כ רבינו בשו"ת החדשות סי' קיב
- 4 עמוד קמא אבל עיין ש"ך חו"מ סי' שג).
- 5 3 מזנות פב, א.
- 6 4 לעיל בסימן נד.
- 7 5 קידושין לב, א.
- 8 6 עיין לעיל סי' נד הערה 23.
- 9 7 פסק זה של רבינו מוזכר במג"א סי' תרצד
- 10 ס"ק א, ועיין מטה משה סי' התרטו.
- 11 4 בני אושטייך, עיין לעיל סי' ל.
- 12 5 שו"ת הרא"ש כלל כב סי' ו.
- 13 6 לפי גרסת הדפוס משמע דפסקינן כרא"ש,
- 14 אבל עיין חילופי גרסאות ובט"ו או"ח סי' קפח
- 15 ס"ק ז וא"ר שם ס"ק ב.
- 16 סעיף ז: מ. עמוד 35 סי' פז; פ. עמוד רמג;
- 17 א. 74 דף 50, ב; ב.מ. דף 52, ב; לקט יושר
- 18 ח"ב עמוד 37.
- 19 1 מרדכי שבועות סי' תשסו, ב"מ סי' רמא,
- 20 מהר"ם ב"ב תפ"ו ח"ב סי' קל.

7

ספר

פשוטי

לוחות הברית

החדש, השלם והמנוקד

מכבוד מורנו ורבינו

ישעיה הלוי הורוביץ

זכר צדיק לברכה

חלק עשרת הדברות

מסכתות

שבועות, תענית, ראש השנה

יומא, ספדה, תמיד ומגלה

ו

יצא לאור על ידי מכון "אבן ישראל"

עיר הקדש ירושלים תשנ"ה ותשנ"ו

כל ימי הולדתו ויגורוהו צאור

והרר ויגורוהו הולסור

מגלה שני לוחות הברית עמוד הצדקה תקצט

הנ"ל אפלו כל ימות השנה, ולא יסית שמיעתו מקריאת השליח צבור מתוך הספר תורה.

הנ"ל אפלו כל ימות השנה, ולא יסית שמיעתו מקריאת השליח צבור מתוך הספר תורה.

דל (ו) כל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החלין, כדאייתא במסכת חגיגה (ו).

ב) בענין עולת ראיה וחגיגה שאינה באה מהמעשר אלא מהחלין. וכן נראה לי לענין פורים שנהגים במחצית השקל, ומכל שכן משלוח מנות ומתנות לאביונים, שהוצאה זו יוציא אדם משלו ולא ממעות מעשר שלו. וכן מצאתי כתוב וזה לשונו: ודוקא משלו פאשר השיב מהר"י מולין (שר"ה מהר"ל סימן נו), דבמעות מעשר לא נפיק ידי מתנות לאביונים. ומזה נראה לי, באותן המקומות שנותנים קצבה מכל נפש לחזן קדם קריאת המגלה מעות פורים, בזה לא נפקי ידי מתנות לאביונים, כי הוא בכלל השכירות, ואם לא יתן הקצבה ההוא היה צריך להרבות שכירות החזן, ואם פן הוא הצדקה תהיה לנו ולא לעניים, אלא צריך לתן בלאו הכי כפי נדבת מסת ידו, עד כאן. אמנם כשהפריש כפי מסת ידו ורוצה להוסיף, נראה דמתר להוסיף ממעות מעשר שלו.

ח) בשמכרכין על קריאת מגלה ושהחנינו, וכוון שיוציא בכרכות אלו גם על סעודת פורים שיאכל ומשלוח מנות כו'. כי סעודת פורים ומשלוח מנות הם גם פן מצות מדברי קבלה, וראוי היה לכרוך עליהם אשר קדשנו במצותיו וצונו כו' ושהחנינו, דהא מזמן לזמן קאתי, כמו שמכרכין אחר חנכה ואקריאת מגלה, רק שהבכרכות של המגלה קאי על קריאת המגלה ועל קיום מה שכתוב במגלה, דהינו הסעודה ומשלוח מנות כו', כמו שהחנינו בקדוש יום טוב סכות קאי גם על הספה (סכה מו. א), על פן צריך השומע הבכרכות לכונן גם על זה.

גם על סעודת פורים שיאכל ומשלוח מנות כו'. כי סעודת פורים ומשלוח מנות הם גם פן מצות מדברי קבלה, וראוי היה לכרוך עליהם אשר קדשנו במצותיו וצונו כו' ושהחנינו, דהא מזמן לזמן קאתי, כמו שמכרכין אחר חנכה ואקריאת מגלה, רק שהבכרכות של המגלה קאי על קריאת המגלה ועל קיום מה שכתוב במגלה, דהינו הסעודה ומשלוח מנות כו', כמו שהחנינו בקדוש יום טוב סכות קאי גם על הספה (סכה מו. א), על פן צריך השומע הבכרכות לכונן גם על זה.

ט) יש בחוצה לארץ כרכים גדולים וישנים ערים גדולות ובצורות, ויש להסתפק בהם אולי היו מקפזות חומה בימי יהושע בן נון, על פן ראוי ליחיד אשר יראת אלהים בלבד להחמיר על עצמו ולקרנות המגלה ממגלה כשרה גם כליל ט"ו ויום ט"ו, רק יקרא אז בלא ברכה. וכבר רמזתי שראוי להיות אדם ירא וחרד

ז) מצות קריאת המגלה חמורה ודוחה מצוה מהתורה (מגלה ג. א), והיא מצוה הפאה פעם אחת בשנה. והעולם אין נזהרין בה לראות ולקרנות מהמגלה הפשרה הכתובה בספר ובדין ובכל הלכותיה, או לשמע אותה בלה מפני השליח צבור הקורא אותה ממגלה כשרה. רע עלי המעשה אשר נעשה, כי צעקת העם מרבה בבית הכנסת, שאי

דאורייתא, צריכים כל ילדו בשאר יתם עדיפי בהם צד מזו בפרשת זנדא מחתא הוא קעין

זה החרש ז התורה, זן משמע שם, וזה ו שמחה, ן בספרים קא לספר ים שאר פיר דמי. יה לשמע ן: "ואזני גם יקרא ן, הילכך לי הלקט ושת כמו רכות (ה). וקא רב חור ולא ם שנתנו םה (גישן) בקריאת י אומר, ם יחזיק בהתרים

296.512
J. 83 2059 Joshua Heschel ben Joseph, 15. 10. 1840
1860

בני יהושע

חלק ראשון

משאלות חתונות

2249 (125)

להורב הפולני אשר התורה האספקלריא המאירה פלפלא חריפתא נלו עמוקתא הנאון המפורסם צולל במים אדירים והעלה מרגניתא אליבא דהלפתא מרנא ורבנא נאון עזני ניי פיה עיי מורה"ד ירושע זכר צדיק לברכה לחיי ערבי נפשו צרורה אשר זרחה בכמה קהלות קדושות אור תורה עד שנתקבל לק"ק קראקא לרב ומורה והנה אחריו נזר ועטרה שנית נזר ארבעה מורים מיוסדים באבני פז יקרה משיבי מלחמה שעה

ובדיוותי הפסטר הלו היה נכחיות ירו עונס של קמון הסחצר ולהים אטם נעלה יתח עשבעים טנם וסוף ארסות פוכחות נכזב ייסכן וסיס הלוד ומסוף וכל היה עסולר ועסוקן עד טקס האלוף עוסקי קואם אל כהן זכיל סד מענוולי ומיוסדי צית הנלדס בק"ק פתמן יע"א סחנו של כפד סגלון הסחצר סל עוסקי געץ לייז וצ"י עקיק סכיל וערס ויגע סרסס ופליס פוס"י יליך ולא כחן טינס לעיכוו כמיסוס אס סיסוס ועכר צייס סחלמודי וצפונחחס ספוסקיס וסחלות וסחנות ראשוניס עד סתיקן כל סענושטטיס וסיק סנוסילס וסידר כל אחר על דגלו לסלר ארבעס עוניס וסנצור לוחסס סדמוס זכות סחצצר יעווד לו דנא דנא צימו סחלל סח"ס צענית וולר וזכר

השם כלל אצל כיון שזהו גוף הדין מוטב לר"י לכתוב בראי' ומוק' קופרים לחוק דבריו . ואפי' אם כאלו דומים קופרים מיידי לעולם שנטעטעט גוף האות וק"ל דל"ן זה חק הוכות כמ"ש הנוכחי שם דמוק' קופרים משמע דמוק' עשה ומתקן האות עקרי חק יריכות מ"מ לשיטה זו כ"ס דהיינו כדן דיד' דלפי זה גם כדן דומ' אינו נוגע בגוף האותיות אלא גורר הטיפה קצו האות וכל הלדין צאופן ששאלו האות כתיקונו ואיך גם זה אינו מוסק השם כלל . ומימי דברי הר"י אסקנדי אי"ל לפי שכן קשרי הוא כחצ בפירוש דומ' איירי שצטלה לכות האות וכתב עוד דגרינו וקוס הדבק הוי חק תוכות ע"כ לרצונו ל"ל דומ' איירי שגורר לגמרי על השם ומוחזר וכותבו על הגרר כדברי ר"ז הפוסקים דמוחזר לכתוב השם על הגרר וכן הת"ם ק"ל דה"ג הוי חק תוכות ע"כ ל"כ כמ"ש . ופטר של ראו דברי הנוכחי וכו"ש לקו"ן . ומימי גם הם ק"ל האי מילוק כמ"ש דשאני דביקת האותיות שאינו גורר גוף השם והו"ו ל"כנח העור שכתב שכבר נכתב השם שקדושתו אלא שאותיות לא נכתבו כהלכתן וכו' נראה שר"ל כמ"ש שאינו מוסק גוף השם אלא שמוסק האותיות כן נראה פשוט דעת פוסקים אלו . וראיתי בחשובות מהר"מ פארוה שחמה על מהר"א בכתביו דמסתפק ל"י אי דמי נביעה ה"ל למוק' קופרים ואמר כי מהר"א לא ראה דברי הנוכחי דל"ן דיקק האות של שם למוק' נראה דברי זה הגאון שפירש פי' דברי הנוכחי מ"ש שם אלא הדבק אות של שם פירושו דביעה מה"ל דאם היה מפרש כפי' הצ"ח דמיידי שהדבק האותיות זה לזה לא היה נוקטת כ"כ בדרך פשיעה לענותן זה לזה דה"ל דה"ל דהנוכחי שם כ"י ק"ל דהיקק גו"ל לא הוי אות כלל כדברי ק"י מהר"מ ושא"כ נביעה מה"ל ונקרי אות לדברי ר"י שהרי בת"ם בכתביו ק"י מ"ח כחצ שם התו' דנביעה ה"ל אינו פוסק בגט ומסתמא קסם חוק' ה"ל כ"י צנל התו' ואי"כ ע"כ ונקרי אות . וצדור צעירי דלא היה מהר"א עוקל כיכ להקשות בפשיעה לדמות הכותלים וה"ל לפחות דכנו שאלין בדבק ה"ם דביעה . שא"כ ק"ל דפי' דברי הנוכחי כן הוא דביעה ואם כך עלה דלעמו כדורו צמקומו מוכח שאין פי' דברי הנוכחי . כן אלא דביעה אותיות זה לזה כמ"ש הצ"ח דה"ל . וכן מוכח מדברי הגהות מרדכי צוקו הקומץ שכתב ודלא כפי' ר"י שמתיר להפריד אותיות של שם וכו' ומשמע דלביעה אותיות זה לזה קאי וכ"כ הר"ש בחשובות על דין זה וכן העור ואי"כ עמדו דברי מהר"א צמקומו . ואפי' אם תמלא לומר דגם מהר"ם מפארוה הצין כן ואפי' הקטן רדינה הכותלים מ"מ אין כאן תימא דיש לחלק שפיר כמ"ש . וכיון שהמהר"א צמקומו הוא ור"ל גם דברי מהר"ם מפארוה ואפי' חלק עליהם כמ"ש ויש צדרא חזקה לחלק ביניהם נראה צדור שאין להקל באיפור דלורייחא הנלע"ד ככתבתי נא יעשה :

שאלה ב

תשובה

השם כלל אצל כיון שזהו גוף הדין מוטב לר"י לכתוב בראי' ומוק' קופרים לחוק דבריו . ואפי' אם כאלו דומים קופרים מיידי לעולם שנטעטעט גוף האות וק"ל דל"ן זה חק הוכות כמ"ש הנוכחי שם דמוק' קופרים משמע דמוק' עשה ומתקן האות עקרי חק יריכות מ"מ לשיטה זו כ"ס דהיינו כדן דיד' דלפי זה גם כדן דומ' אינו נוגע בגוף האותיות אלא גורר הטיפה קצו האות וכל הלדין צאופן ששאלו האות כתיקונו ואיך גם זה אינו מוסק השם כלל . ומימי דברי הר"י אסקנדי אי"ל לפי שכן קשרי הוא כחצ בפירוש דומ' איירי שצטלה לכות האות וכתב עוד דגרינו וקוס הדבק הוי חק תוכות ע"כ לרצונו ל"ל דומ' איירי שגורר לגמרי על השם ומוחזר וכותבו על הגרר כדברי ר"ז הפוסקים דמוחזר לכתוב השם על הגרר וכן הת"ם ק"ל דה"ג הוי חק תוכות ע"כ ל"כ כמ"ש . ופטר של ראו דברי הנוכחי וכו"ש לקו"ן . ומימי גם הם ק"ל האי מילוק כמ"ש דשאני דביקת האותיות שאינו גורר גוף השם והו"ו ל"כנח העור שכתב שכבר נכתב השם שקדושתו אלא שאותיות לא נכתבו כהלכתן וכו' נראה שר"ל כמ"ש שאינו מוסק גוף השם אלא שמוסק האותיות כן נראה פשוט דעת פוסקים אלו . וראיתי בחשובות מהר"מ פארוה שחמה על מהר"א בכתביו דמסתפק ל"י אי דמי נביעה ה"ל למוק' קופרים ואמר כי מהר"א לא ראה דברי הנוכחי דל"ן דיקק האות של שם למוק' נראה דברי זה הגאון שפירש פי' דברי הנוכחי מ"ש שם אלא הדבק אות של שם פירושו דביעה מה"ל דאם היה מפרש כפי' הצ"ח דמיידי שהדבק האותיות זה לזה לא היה נוקטת כ"כ בדרך פשיעה לענותן זה לזה דה"ל דה"ל דהנוכחי שם כ"י ק"ל דהיקק גו"ל לא הוי אות כלל כדברי ק"י מהר"מ ושא"כ נביעה מה"ל ונקרי אות לדברי ר"י שהרי בת"ם בכתביו ק"י מ"ח כחצ שם התו' דנביעה ה"ל אינו פוסק בגט ומסתמא קסם חוק' ה"ל כ"י צנל התו' ואי"כ ע"כ ונקרי אות . וצדור צעירי דלא היה מהר"א עוקל כיכ להקשות בפשיעה לדמות הכותלים וה"ל לפחות דכנו שאלין בדבק ה"ם דביעה . שא"כ ק"ל דפי' דברי הנוכחי כן הוא דביעה ואם כך עלה דלעמו כדורו צמקומו מוכח שאין פי' דברי הנוכחי . כן אלא דביעה אותיות זה לזה כמ"ש הצ"ח דה"ל . וכן מוכח מדברי הגהות מרדכי צוקו הקומץ שכתב ודלא כפי' ר"י שמתיר להפריד אותיות של שם וכו' ומשמע דלביעה אותיות זה לזה קאי וכ"כ הר"ש בחשובות על דין זה וכן העור ואי"כ עמדו דברי מהר"א צמקומו . ואפי' אם תמלא לומר דגם מהר"ם מפארוה הצין כן ואפי' הקטן רדינה הכותלים מ"מ אין כאן תימא דיש לחלק שפיר כמ"ש . וכיון שהמהר"א צמקומו הוא ור"ל גם דברי מהר"ם מפארוה ואפי' חלק עליהם כמ"ש ויש צדרא חזקה לחלק ביניהם נראה צדור שאין להקל באיפור דלורייחא הנלע"ד ככתבתי נא יעשה :

שאלה ונגאון אי להגאון מהו יסוע כ"י אם מותר לשלם מועות ונעשר ונעוה קגן ושאר מלות צמקומו שיש חקקה צעיר שכל אי עמויב לקנות מלות צבחה כבוד שלו :

הנה עכ"פ רולה לדמות זה הדין שחילת הנוחשבה להל דלמרי בהגינה דצב צבוחה אינו צל אלא ען החולין . ואני תמ' חיהו דרך מלא ומכ"ח לדמות דבר זה לדין קרבות דאחא ונקרא דחצמח פקח לה' לאן וצקר כל דבר הבא ען הלאן וצקר יחא דיונה לפקח ולדקה ונה טיבה ללאן וצקר . ובדולה מוז הקפו החוס' פי התורה דף פ"ב ע"א אינוה דוקא לאן וצקר עופות ומכמות ולמני תודה נתיין עכ"ל חוס' . ובהי לרצון דפליגי שם ארי' וקצירא להו דכל קרבות מדוינין להדדי כמ"ש חוספוסה שם אצל לדקה מה טיבה לכאן . וכן מוכח בחולין דבעינן קרא כמשתט לעולה עוף הרי אפי' עולות העוף דהוא ג"כ קרצן צעין קרא ולא ילפינן כמשתט ומעטת צהמה נכ"ש לדקה ואפי' . לנאן דליף בהתורה ומעטת דכן מהר"ל חוקי ה"ל על קוטיהם וז"ל ולנאן דליף כל קרבות ומעטת ניחא עכ"ל אצל לדקה אין ענייני' לכאן דנאן דליף ומעטת הוי טעמא והקיסא דאוקשו כל הקרבות זה לזה ומסקו זאת התורה לעולה ולנכסה וגו' כדאיחא בגמרא צפ"ק דזמחים ואין ענין לדקה לשם . עוד כתבו חו' פ"ק דחולין : דף כ"א ד"ה עה מעטת וכו' דלאו כל הקרבות ען החולין צאות דקרבות נדבה צאות מן המעשר וכ"כ בהגינה פי' אם אור הרי זו עולה דל"ן דל"ן צבחה להציאה וכהי דאינו חייב צמחיותה מ"מ חייב להציאה והוי דבר צמחיותה קלת מוכ"ש לדקה דלא רמיזה הפס' ועוד עאן ליעול לן דאפי' קרבות אין להציאה ען המעשר שלנו והכלל מועות ומעשר שלנו הוא חולין גמור כמ"ש הר"ש ז"ל בחשובות והציאה צבור מ"מ ק"י לענין גמור צלצו ליתן לדקה דחולין ומקדשים לא ילפינן והאידיחא כל הקדש יש לו דין חולין כו' עכ"ל ואפי' מאל דפליגי עלי' הפס' היינו לענין זה דגמור צלצו דלענין זה הוי לדקי ככלל נדרים ונדבות דכולהו לענין נדר ומד קול אחי' צפ"ק דר"ה מולא

(16)

סימן קג

משלוח מנות ומחנות לאביונים היינו שניהם ביחד במשלוח אחת.

רמז

ומה שמביא מעכ"ת בשם ש"ת כתב הופר סימן קל"ט הג"ל לומר דיו"א גם במעות מעשר דאין המלוה חלה לשמח בעני הכה ח"ו הספר הג"ל, אבל מלך הסברה י"ל יותר דאיו יולא דסוף כל סוף חוב הוא עליו לתת מחנות לאביונים וא"כ נמלא זה פורע חובו במעות מעשר שאינו שלו חלה של עניים, ואע"ג גבאי לדיקא יהיה יולא כמה שמחלק הדיקה זו ביום, והגע עלמך מי שופדה בנו בפורים חלל כהן עני חטו יפטור ע"ז ממלוה מחנות לאביונים, לכן בלא ראייה ח"ו דבריו מסתברים לי דכך לי מע"מ שלו כמו מעות של לדיקה של איש אחר. L

בחדש מרחשון תרפ"ה לפ"ק סעמיהאלי יע"א. שוב"ט לכבוד יודיו הרב המופלג החו"ב הגניד המפורסם כש"ת מו"ה עקיבא בלויא נ"י בק"ק קראסנא אשר הוא עתה מדינת רומעניא.

אחדש"ט.

קבלתי מכחצו, וגם הלעו שלח על ידי מו"ה שמואל נ"י בא לידו, ולא נפניתו להשיבו עד עתה נחמת הי"ט וגם כ"י לפני להשיב ענינים יותר נחלים. ועתה לפי שעה נאצד ממני מכחצו ובחתי להשיבו ע"מ שאני זוכר צע"פ.

ה) הביא מעכ"ת ק"י הטי"ז בחו"ה סימן י"ד על מה דפוסק בש"ע שם דמותר ליקח עליות חצרו מלו"ה ולבדק עליה משום דאע"ג דרש"י כסותך ולא של אחרים מ"מ חמרי דכיון דניחא ליה לאינש שיקיימו מלוה בממוניה ודלו מסכים בעל העליות שיהיה של הלו"ב במחנה ע"מ להחזיר, שהרי בסימן תרמ"ט מבוחר דאין לו ליקח ביום הראשון של חג לולב של חצרו בלא דעתו, ולא חמרי סברה זו דהו כהילו נתנו לו במחנה ע"מ להחזיר, ומעכ"ת מיישב להלק משום דגבי לויית בגד של שותפין חייב מש"כ"ב גבי לולב צע"י שיהיה כולו שלו עכ"ד. ותיורו לא מלא חן צע"י, דאין צוה עעם לחלק. והיותר ג"ל דהא דסימן י"ד דמותר לבדק על עליותו של חצרו שלא מדעתו הטעם הוא משום דקאזיל בזה בשיעת הרא"ש דהא דעליות שאולה פטורה מן הלו"ה היינו דווקא בלא ח"ו לה לויית לא חייבוהו חכמים להטיל צו לויית חלה ח"כ שאלה על יותר מלי יום, אבל אם שאל עליות מלו"ה מקיים המלוה ח"כ. ועוד י"ל דבשלמא אם העליות הוא שאל והלו"ה שהוא מטיל בה יהיה שלו לגמרי צב"ג ח"ו מחוייב רק בשאלה על לי יום אבל כיון דהעליות והלו"ה המה שניהם שאלים מחדם אחד צב"ג חייב ח"כ. ובחמ"ט ג"ל צב"ג גם לענין מחזה דבשוכר בית מחצרו ולא היה על הבית מחזה ח"ו מחוייב לקבוע מחזה משלו חלה אם שכרה על לי יום אבל השוכר בית מחצרו שיש בה מחזה קבוע מכבר מקיים המלוה ח"כ. ואף דהרא"ש בחולין פ"י כל הבשר לא ביאר הטעם על חופן זה שכחבתי אבל בש"ע שפיר י"ל כטעמים הג"ל שכחבתי. ולפ"ז שפיר דמי לבדק על עליות שלא מדעת חצרו דכיון דאין הדרך להקפיד מותר לשאלו שלא מדעתו, ואף דהו רק בעליות שחול מ"מ מותר לו לבדק כמו דמבואר בסימן תרמ"ט לענין לולב של חצרו ביום שני דלא צע"י לכס ושאלו כשר דאז מותר לו לל"ה בלולב חצרו שלא מדעתו אבל ביום ראשון דצע"י לכס ושיהיה שלו גמור ח"ו לו לבדק על לולב של חצרו שלא מדעתו דהסברה מסתברת דמלך ניחא ליה לאינש דליעבד מלוה בממוניה ח"ו מקנה הדבר

ומש"כ מעכ"ת בשם הגאון רע"א ז"ל בהגהותיו על המשניות צפ"ה דמגלה אות י"ט דמש"כ הרא"ש בצרכות דנשים לאו בכלל ערבות יניחו כוונתו רק על המלווה שאין הנשים חייבות בהן כלל כמו תק"ש וברמה"ז או יומא דפטורות מצב"מ דאורייתא, אבל במידו דחייבות גם הם בכלל ערבות עכ"ד, והם נכונים מלך לאמיתה של תורה, וכבר שמעתי ג"כ כן מהגאון בעל בית יתחק על מס' מגלה ונדפס שם בהקדמת ספרו הג"ל שכ"כ להגאון בעל חב"ל ז"ל, ואף שהג"ל בעל חב"ל ח"ו מסכים עמו מכל מקום האמת הוא לדעתי כפירושם, ומשום דהרי מקרא מלא הוא בחורה אחת לנשים וגוי עפכס נשים וגוי לעבדך בצריה וגוי כל הפרשה משם נראה להדי' דגם נשים הם בכלל ערבות, וכן בשבועות ר"פ שבועת הדיונים דחמרי בשבועת שקר דנפרעין ממנו וממשפחתו, ופריך צ"ש והא בכל התורה נמו כן הוא דחנן וכשלו איש צעון אחיו מלמד שכל ישראל ערצין זה בזה וכו' ואמאי לא מתרץ הש"ם דאילטרין בשביל נשים, וכן יודא ד' וינאץ מבעט בניו ובנותיו ועיין ברמב"ן על התורה חלה ודאי דגם נשים במלוה דאיתה גבייהו הם בכלל ערבות ורק במלוה דליחא בנשים כמו דהתורה פטרתם מגוף המלוה פטרה אותם גם מן ערבות של אותה המלוה, והוא נכון ואמת אף דהדגמ"ר ושאר אחרונים לא הבינו כן האמת יורה דרכו. רמז שהביא להקשות בשם הגרע"ה על המשניות צרכות אות לי דמאי מספקא לי לר"ה אי נשים מצב"מ דאורייתא לענין הלו"ה חשים חפ"ל לרבינא הרהור כדבור דמי ויולא מלך הרהור הכה אף שק"י זו כחובב בסי' ביה שלמה לדעתי שמיטה ח"ו יולא דשמיטה היא פחותה מהרהור, יולא מ"מ צמיטה ח"ו יולא דשמיטה היא פחותה מהרהור, ועוד כמזומה לי דכבר כתבתי ואפשר גם למעכ"ת דאיו יולא בהרהור גם לרבינא חלה במקום דאי אפשר בדיבור כגון בעל קרי אבל במקום דאפשר בדיבור ח"ו יולא בהרהור גם לרבינא, ולא נפניתו כעת לחפש כי ח"ו ערור בצדדים הגלרכים למעשה.

הר"ג ר' שמואל אבן רמון זצ"ל

את"ל דמעש"ב לכל מצוה מהו בשביל מצוות חיוביות שלו

ופרמיות דיני מצוות חיוביות

מצות מחצית השקל שאינו בא אלא מן החולין, על אף שנמי אינו אלא מנהג בעלמא.

ומה שכתב בשו"ת פני יהושע (ח"א סי' ב') דיכול לשלם ממצות מעשר אפילו בעד מצוות חיוביות, ולא ס"ל דכל דבר שבחובה אינו בא מן המעשר, דס"ל דכל עיקר נתינת מעשר אינו מדינא אלא למצוה מן המובחר, ושכן היה המנהג בימיו (עי"ש בסוף התשובה) [ועשו"ת מהר"ם בריסק (ח"א סי' ע') שמסכים עמו], מיהת מכל דברי שאר הפוסקים יוצא שלא נקטינן כוותיה.

שו"ר בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' פ"ז ד"ה וגם) דבמקום שלא נהגו (בני העיר) ליתן מעשר, אלא שהוא הנהיג עצמו כן רשאי הוא לעשות עמו כל דבר מצוה, ואין זה כפורע חובו ממצות מעשר, דהו"ל לגבי דידיה כנדר, ובנדדים הולכין אחר לשון בני אדם (אא"כ אמר בהדיא שמקבלו עליו להיות לו דין מעשר), משמע דשפיר דמי אף במצוות חיוביות וצ"ע, וכן משמע מתשו' זכרון יהודה

סימן צ"ב

שאלה - להסוברים דיכול להוציא מצות מעשרותיו בשביל כל צרכי מצוה מהו להוציא מצות מעשר בשביל מצוות "חיוביות" של עצמו כגון מצוה לליל פסח, או מזוזה לפתחו, נרות חנוכה, משלח"מ וכו'.

תשובה - אסור. מבואר בפוסקים לאיסור בזה מטעם "דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין". כמבואר במג"א ריש סי' תרצ"ד משם השלה"ק (לגבי מצות מתנות לאביונים, ומצות מחצית השקל) וכן כתבו בשו"ת מהרי"ל (סי' נ"ו) ובסי' לקט יושר (יו"ד ע' 37 וע' 76) ובבאר הגולה (יו"ד סי' רמ"ט אות ה') ובסי' עמק ברכה, ובשו"ת בית דינו של שלמה (חיו"ד סי' א'), ועל כן א"י לקנות ממנו טלית ותפילין ומזוזות, לולב ונר חנוכה וקידוש היום והבדלה וד' כוסות ומצה ומרור וסעודות שבת ויו"ט) [ואף להפוסקים שכל נתינת מעשר אינו אלא מנהג מצינו כיו"ב בפוסקים לגבי

זכות' או

(רמט-א)
יתן מצות
זכ"ס חו"כ
זה מצוה
בוה (והרי
פה בלא
בהשקפה
מצוה,
גי עניים
קאות או
יה משם
להעניים,
מש.

הכ"נ אף
ה, אלא
דה, מ"מ
הקנויה
הביהמ"ד
בל אולי
לא לשם
שות שם
(ה).

להוציא
צדיק זקן
שנמעים
לעבודת
בין גדול

ס"ט זכרון ב"ו

ה"ל האבות צדקה חלק

חז"ל משהו כס"ט

הר"ל ז' יסוף זכרון האבות ח"א

נ"ו) שי"ל דשא"ה שעיקרו נחקן במקום מצות מתנל"א, שכל א' יזכה לקיימו יעו"ש, והלא מצות מתנות לאביונים הוא חובה גמורה.

וע"ע במ"ב (סי' תר"ה סק"ו) במנהג עשיית 'כפרות' בעיוכ"פ והמנהג ליתתם לעניים או לפדותן, שהרוצה לפדותן שאין לפדותן ממעות מעשר, מיהו אולי התם הטעם משום שהכפרות הם לכפרה, ועל כן אם יתן ממעשר אינו כל כך כפרה כיון שממילא היה נותנם לצדקה, עמש"כ כעין זה בס"י רכ"ד בנוגע דמי פדיון תעניתים ממעש"כ.

מהו לצרף מצות מעשר עם מצות חולין שלו לצרכי מצוה חיובית

יש לעיין לפי המבואר במס' חגיגה (דף ח.) דאף שאין דבר שבחובה בא אלא מן החולין מ"מ שפיר דמי לטפול מעשר עם חולין, אלא שפליגי שם אם היינו מצות במעות או בהמה בבהמה, וברמב"ם (פ"ב מהל' חגיגה ה"ח) פסק דטופלין מצות למעות, אבל הראב"ד חולק (ופוסק כמ"ד בהמה בבהמה), וכ"ה בס' מקור חיים להחוי"י (סי' קמ"ז ס"ב) שמתיר לצרף מצות מעשר שלו עם מצות חולין לקנות אתרוג (כשמצרף דמי שוויות האתרוג לאכילה ממעות חולין שלו), וכן מותר לצרף מצות מעשר עם מצות חולין שלו ליתן מתנות לאביונים בפורים, ונסתייע ממס' חגיגה הנ"ל והרמב"ם שמותר לטפול [וכי' חידוש דסגי שיצרף

(גר"ו, ח"ב סי' קצ"ב) דרק למ"ד דמעשר שייך לעניים הוא דאין לשלם לדברים שבחובה (שכר שדכנות) מן ממון עניים עיי"ש, משמע דאילו למ"ד שהוא לכל דבר מצוה מותר אף כה"ג. וכן בשו"ת משנת שכיר (סי' פ"א) לחלק יצא שרק להנוהג ליתן מצות מעשרותיו לעניים הוא דאסור לעשות מהם מצוה שבחובה משום דהו"ל כפורע חובו מממון עניים, וכגזול את עניים, אבל מי שהותנה מראש לעשות דבר מצוות כמעות מעשר שלו י"ל דמותר להוציאו אף למצוות שבחובה, דבחולין (בדבר מצוה דחולין) לא אמרינן הכלל דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

מיהו הסכמת שאר כל הפוסקים שאין להשתמש עם מעש"כ בעד מצוות חיוביות, וכאשר יובא עוד בהמשך דברינו (עוד זאת שהלא גם בלא המעשר היה הוא עושה המצוה).

דבר שהוא חוב מחמת מנהג

מבואר בפוסקים שאין להשתמש ממעות מעשר בשביל מצות מחצית השקל דמבואר בשלה"ק (הובא בבאר היטב ובמ"ב סי' תרצ"ד סק"ג) שאין ליתנם ממעות מעשר [וכ"ה במהרי"ל סי' נ"ו ובס' לקט יושר] אף שעיקר נתינתו אינו אלא ממנהגא (והמחבר אף לא הביאו) מיהו שם קבעוהו לחובה כדיוצא מלשון הרמ"א שם, ואכתי אינו ראייה במנהג שלא קבלוהו עלייהו לחובה, עוד כתבנו בתשו' מקדש ישראל על פורים (סי'

חולין (בשיעור) דמי שויו של הא לאכילה], אבל בשו"ת מהר"ם שיק סי' ר"ל) העלה דדין טופל נאמרה בחגיגה (דילפינן מקרא) אבל לא בע אף משום הידור יעו"ש, ועני מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' ל"ו ד"ה או

***

סימן צ"ג

שאלה - מהו לקנות לע "אתרוג" ושאר כ ממעות מעשר [להנהגים להו מצות מעשר אף לשאר כ דמצוה].

תשובה - צ"ע. לכאורה אסור ע

קיי"ל דכל דבר שבח אינו בא אלא מן החולין, כמו שאינו י לקנות לעצמו תפלין ממעות מעשר, כ אולי יש לומר דאתרוג לא מיקרי שבחובה שהרי יכול לבקש מחבירו ע לו ד' מינים שלו במתנה על מנת להת מיהו יש לדחות דא"כ ממנ"פ לפי זה ו אין קנייתו ד' מינים לעצמו מצוה (גמו שנתיר לקנותו ממעות מעשר, אדרבה בשל חבירו, ואף דמבואר בפוסקים דע: שכל א' יהיה לו לעצמו ד' מינים (מט שאין בקיאים בתורת הקנינים להקנות לזה) זה לאו מצוה וכל שכן לא חובה, עדיפות (ועצה פרקטית), ואם באמת א בקי בקנינים שוב מה שצריך לקנות ו מינים לעצמו זה חשיב דבר שבחו

(שאינו רשאי לעשותו ממעות מעשר) ודוק, ומצאתי באמת שכן כתב בשלה"ק שאין לקנותו ממעות מעשר.

אבל לאחר זמן ראיתי שיוצא מדברי סי' נחלת שבעה (סי' ח' אות ד' סק"ב) דשפיר דמי, שכתב דלפמש"כ הרמ"א (סי' רמ"ט) משם המהרי"ל דמעות מעשר שייכי לעניים, ממילא דכמו כן נמי אין לקנות אתרוג ממעות מעשר, דנהי דלא חשיב דבר שבחובה מאחר שהוא יכול לצאת באתרוג של הקהל, ודבר מצוה הוא, מ"מ הלא אין דמי האתרוג הולך לעניים ואין עניים נהנין מן המעות כלל (משא"כ הקונה עליות ממעות מעשר נהנים עניים מהמעות) עיי"ש, מוכח דאילו להפוסקים הסוברים דיכולים להוציא מעות מעשר על שאר מידי דמצוה (אע"פ שאינו לעניים) וע' בדברינו בסי' פ"ה שכן הוא מנהגינו, ממילא דה"ה בזה.

מיהו מה שצ"ע בזה בזמנינו ששום אדם אינו יוצא מצות ד' מינים בשל הקהל (וכהיום כבר אין להקהל ד' מינים) או בשל חבירו, ואפילו עני בישראל יש לו ד' מינים לעצמו, נמצא דממילא היה קונה לעצמו גרידא ד' מינים ובסי' צ' הבאנו שיי"א שבדבר מצוה שלפי סגנון דעלמא ממילא היה מוציא מן ממונו העצמי אינו יכול לנכותו מחשבון מעשר.

ובס' אהבת צדקה (פ"ד עיונים אות ה') לאחר שכו' דהרגיל לקיים מצוה שאינה של חובה נעשית עליו כחובה ואין

חולין (בשיעור) דמי שווי של האתרוג לאכילה, אבל בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' ר"ל) העלה דדין טופל נאמרה דוקא בחגיגה (דילפינן מקרא) אבל לא בעלמא, אף משום הידור יעו"ש, ועעשו"ח מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' ל"ו ד"ה אולם).

* * *

סימן צ"ג

שאלה - מהו לקנות לעצמו "אתרוג" ושאר מיניו ממעות מעשר [להנהגים להוציא מעות מעשר אף לשאר מידי דמצוה].

תשובה - צ"ע. לכאורה אסור שהרי קיי"ל דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, כמו שאינו יכול לקנות לעצמו תפילין ממעות מעשר, מיהו אולי יש לומר דאתרוג לא מיקרי דבר שבחובה שהרי יכול לבקש מחבירו שיתן לו ד' מינים שלו במתנה על מנת להחזיר, מיהו יש לדחות דא"כ ממנ"פ לפי זה שוב אין קנייתו ד' מינים לעצמו מצוה (גמורה) שנתיר לקנותו ממעות מעשר, אדרבה יצא בשל חבירו, ואף דמבואר בפוסקים דעדיף שכל א' יהיה לו לעצמו ד' מינים (מטעם שאין בקיאים בתורת הקנינים להקנות זה לזה) זה לאו מצוה וכל שכן לא חובה, רק עדיפות (ועצה פרקטית), ואם באמת אינו בקי בקנינים שוב מה שצריך לקנות הד' מינים לעצמו זה חשיב דבר שבחובה

לעשותו ממצות מעשר, כ' שלפי זה בזמנינו שכולם מדקדקים שכל א' יהיה לו אתרוג משלו שוב הוי עליו כחובה, ולכו"ע אסור ליקנהו ממצעש"כ, ושתי חידושינו אינם הכרחיים.

ובנידונינו מצאתי בס' לקט יושר (יו"ד ע' 76) שאין לקנות אתרוג ממצות מעשר, דאף שהוא יכול לצאת באתרוג של הקהל (פי' ונמצא שאינו דבר שהוא מחוייב בו) מאחר שהם דברים של ירושה עכ"ד, ולכאורה נראה בביאור דבריו כיון שלבסוף גוף האתרוג נשאר אצלו, והוא קנינו שיוכל להורישו (ולאכלו), ולאחר החג שום אדם לא ישאלנו ממנו, שו"ר כן בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קס"ד) לבאר ד' הלקט יושר דאף שגם ספרים (שהתירו האחרונים לקנות ממצעש"ר) הם דברים של ירושה מ"מ ראויים למצוותם לעולם משא"כ אתרוג שלאחר החג אינם ראויין עוד למצוה, ואינו עומד אלא לאכילה, אלא שאכתי צ"ע באותן בני אדם שאין אוכלין אותן לאחר החג (ואף אותן שמתקנין אותן כדי לאוכלן בט"ו בשבט אין אוכלין מהן, רק מעט מזעיר משום חשיבות המצוה, ושירי מצוה מעכבין את הפורעניות, ואין לו הנאה גדולה מכך), ועשו"ת מנח"י (ח"ח סי' פ"ב) ובס' צדקה ומשפט (פ"ו הערה ל"ג).

עויל"ע להסוברים דבקונה ספרים ממצות מעשר מחוייב לכתוב עליהם שהם ממצות מעשר כדי שלא

להורישם לבניו שהם מנכסי גבוה (ע' המובא בדברנו בס' קמ"ד) ממילא איך יוכל לצאת בהם ביו"ט ראשון דבעינן משלכס, ואולי שמשאיר לו זכות להיות עליו כגבאי צדקה להשאילם לאחרים במתנה על מנת להחזיר.

יש לו אתרוג כשר ורוצה לקנות ממצעש"כ אתרוג מסוג אחרת

יל"ע מי שכבר יש לו אתרוג כשר (עם הכשר מעולה) אלא שרוצה לקנות עוד אתרוגים משאר סוגים, כגון שיש לו אתרוג יאנעו"ו ורוצה לקנות גם אתרוג מאראק"א (או להיפך) או אתרוג תימני, כדי להיות בטוח יותר שיש לו אתרוג כשר לכל הדיעות [היות שיש חשש (אפילו רחוק) על סוג א' ממשנהו, וכאשר הארכנו טובא בזה בשו"ת מקדש ישראל על ה' סוכות מסי' תט"ו ולהלאה] וכידוע מהר"ן שמה שבמידי דעלמא האדם בורח אפילו מחשש רחוק מאוד של סכנה או היזק, כמו כן נמי במידי דמצוה יברח מצ"ט שערי היתר שלא לפגוע בשער אחד של איסור, אם מותר לקנות זה השני (והשלישי) ממצות מעשר, ומסתבר דמותר, דזהירות וחביבות קיום המצוה נמי מצוה הוא, וישתדל לקנות מסוחר עני [אף דמידי דחובה (כגון תפילין) לא מהני לקנות מסופר עני, כדכתבו הפוסקים לגבי מצות מתנות לאביונים, אף ששם המצות הולכים לעניים מרודים ואעפ"כ לאו שפיר דמי (וכבר כתב להשיג בשו"ת טוטו"ד ח"ב סי' צ"ו על סברא כזה), מ"מ הכא

שאינו של חובה ממש, ובצירוף הנ"ל יש להקל].

***

סימן צ"ד

שאלה - את"ל לאיסור (לקנות אתרוג שמחוייב בה) מהו להוציא ממצות מעשר לקנות אתרוג "מהודר" טפי (דהיינו היתרון מדמי אתרוג כשירה שמחוייב בה).

[ובתוכה יבואר להוציא מצות מעשר על "הידור מצוה".

תשובה - מה שמוסיף הידור עד שלישי צ"ע, אבל מה שמרבה להוסיף יותר שפיר דמי [למ"ד דמוציאים מעש"כ לצרכי מצוות]. עשו"ת משנה שכיר (סי' פ"א) בנידון ליתן ממצעש"ר "השלישי" שמצוה להוסיף בשביל הידור מצוה, ומביא שם משם הגר"ח ברלין (בן הנצי"ב) ז"ל שהידור מצוה זה נמי אינו בא אלא מן החולין, אמנם הוא חולק ומתיר, אבל מצאתי נמי בס' מקור חיים לבעל חר"י (סוס"י תרנ"ח) שאף תוספות שלישי להידור מצוה אין לו ליתן ממצות מעשר עיי"ש, וכ"כ בס' ערך שי (חיו"ד בסופו תשו"ב, ובשו"ת תשורת ש"י שנדמ"ח בהוספות, חדשות שבסוה"ס סי' י') דכיון שמחוייב בהידור מצוה עד שלישי אינו רשאי ליקחו ממצות מעשר [מלבד אם

הדרך המובחר איך שוקלין מחצית השקל

יש בני אדם שמקודם מגביהים מן הקרעה, מחציות השקל לפי מספר הנצרך לו, ואח"כ שוקלין ומשימים אותו (בהזרה להקערה) ואח"כ משימים לתוך הקערה דאלארים כמספר המחציות השקל שלקחו, אבל שמעתי מפקפקים על זה דלאו שפיר דמי למיעבד הכי שהרי עדיין לא זכו בהמחציות השקל נמצא ששוקל בשקלים שאינם שלו, על כן יש לו מקודם להשים כסף להקערה כמנין המחציות השקל שנצרך לו ובכך לקנות את המחציות הנצרך לו ואח"כ יפרוט את המחציות השקל לתוך הקערה לו ולכל בני משפחתו, ולכתחלה ודאי שעדיף לעשות כן, אבל כדיעבד שעשה כמנהג הראשון נראה שיצא מטעם.

***

סימן נ"ו

שאלה - אי מותר ליתן מעות מחצית השקל "ממעות מעשר".

תשובה - מה שנותן בעד הגברים יותר מבני כ' שנים לא ינכה (עכ"פ מטבע א' של מחצית השקל). בשלה"ק (ד"ה כל דבר) מבואר דלא, וכן מביא בבאה"ט ממהרי"ל (אלא שבס' מהרי"ל לא מצאתיו), וכנראה הטעם משום דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ואף שבשורשו כל ענין נתינת מעות מחצית השקל הוא רק מנהג,

מ"מ המנהג משוי ליה לחובה, והגם שהיה מקום לתלק די"ל דרק דבר "שבחובה" דייקא הוא דאינו בא אלא מן החולין, אבל לא מה שהוא "מנהג" בעלמא, מ"מ מאן ספיין לחלוק מסברא (בלא ראייה) על השלה"ק, עוד זאת נראה דלפי מה שכתבנו למעלה דנתינת ג' מחצית השקל נתקן בעיקרו כדי שכל אחד ואחד יקיים מצות מתנות לאביונים, על כן דינו כדין מעות מתנות לאביונים שהוא חובה על האדם וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

אמנם נראה דרק מה שהוא מעיקרי המנהג הוא דלא, וממילא לפי היוצא ממשמעות המהרי"ל דעיקר מנהג מחצית השקל הוא מטבע אחד של מחצית השקל, אלא שנוהגין ליתן ג' מחציות [ובמעשה רב להגר"א כ' דבאמת אין צריך ליתן ג' וסגי במחצית השקל א' כמו בזמן המקדש] מסתבר דב' מחציות היתרים רשאי ליתן ממעות מעשר, דמה שכל אחד ואחד נותן ג' מחציות זה ודאי אינו נכלל בגדר כל דבר שבחובה שאינו בא אלא מן החולין, ושפיר דמי ליתנו ממעות מעשר. וכמו כן נראה דמה שנוהג ליתן גם בעד אשתו ובניו הקטנים מאחר שמעיקר הדין אי"צ ליתן בשבילים, דהא נשים אין שוקלים, וכן קטן פחות מבן י"ג לכ"ע אינו שוקל (וליי"א אף הפחות מבן כ' פטור) יכול להתנות מתחלה (קודם שהתחיל ליתן בשבילים) לתת זה ממעות מעשר, וכן יש לדייק מלשון ס' יוסף אומץ (אות תתרפ"ח) שכ' "דהמחוייבים ליתן מחצהש"ק ומתנל"א" (כנ"ל) דהיינו "זכרים גדולים" אין נותנים ממעות מעשר,

למכור מחצית נה (ולא דמי יקרא בזילא על אתר, אבל בהוצאה מי זה ה, ולא מצינו חו"מ סי' ר"ג) עסק זה, והכל ית להחליף כי וליתנהו לכאן ז"כ לא מהני ש להקל לו רק האחרים יתן יית השקל א' דמיו ממש יזה בשלימות יא עיקר מנהג רבס' מעשה שאי"צ ליתן כי אם מטבע ב בעד נשים שהתרגל כך אינו מעיקר קלו בשבילים, ק ה"י קיים, (ש) שכבר דן יש רשות הרבה בדבר ינהג דמאחר יתנו בהדיא בבאי לחזור י סיים שמי ממש.

על מקדש ישראל - פנימי
הר"ר א. ישראל זצ"ל באוניברסיטה
א"י

ונראה דדייקא קאמר "זכרים גדולים" שהיינו מבני י"ג (שמאז נקרא גדול), אבל בפחות מכך יכולין ליתן ממצות מעשר.

[אלא שנראה שאם מתחלה כבר נהג עצמו סתם ליתן ממצותיו תו אינו רשאי ליתנו אח"כ ממצות מעשר לפי מה שכתבו האחרונים דלאחר שהתחיל לשקול בעד בניו הקטנים שוב חיובא רמיא עליו להמשיך תמיד לשקול בעדם (מטעם נדר מג"א סי' ת"ע סק"ב), ממילא גם זה הוא בכלל כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. ויל"ע אי מהני לה התרה, ואולי לא מהני מטעם שאין להתיר נדרי צדקה, עוד זאת דלפי זה דוקא אם היה דעתו בשעת מעשה שיתהוג כן לעולם, דבלא"ה לא הוי נדר (אא"כ נהג כן ג' פעמים, ואפילו בכה"ג לא ברירא)].

* * *

סימן נ"ז

שאלה - אי צריכין ליתן מחצית השקל גם בעד בניו ובנותיו הקטנים.

ומהו לפחותים מבני עשרים שנים.

תשובה - בעד הבנים הקטנים המנהג ליתן, אבל בעד "בנותיו" הקטנים יש לפטור, אבל המנהג ליתן גם בעד הבנות, ועכ"פ סגי במטבע א' של מחצהש"ק. בדברי המהרי"ל (נוסחת מכון ירושלים) יש סתירה קצת דמתחילה כ' שכל "בן עשרים" יש לו ליתן מחצית השקל, ואח"כ כ' שמלבד המחצהש"ק גובין מכל

נפש ג' מחציות ממצות אותו המדינה "בין גדול בין קטן" יע"ש, והנראה מדברי המהרי"ל שם שהיה ב' נתינות, א' מחצית השקל דייקא (שהוא ל"ד הלי"ש, ובמגנצא עולה לשווי של ג' פהמוש), ומלבד זה צריך ג"כ ליתן ממצות פורים שהם ג' מחציות המדינה, וכמבואר בארוכה בדברינו למעלה סי"י, וכנראה שרק במצות המחצית השקל הנ"ל הוא דמעיקר הדין פטורים הפחותים מבני כ' (כמו שהתחיל כל בן עשרים שנה יתן מחצית השקל), אבל במצות פורים הנ"ל חייבים, שהרי הוא מדין מתנות לאביונים וכל מי שמחייב במתנלי"א חייב בזה, ומה"ט אולי אף קטנים חייבים בזה, מיהו בכמה דפוסי המהרי"ל ליתא לתיבות אלו דבין גדול ובין קטן חייב בנתינת הג' מחציות, וכן במנהגי וורמיישא (יוזפא, ע' רנ"ו) אף שהזכיר שני התרומות כמהרי"ל הנ"ל כ' שם דגובין כל זה מכל בן עשרים שנה ומעלה.

והנה בדרכי משה לאחר שהביא דברי המהרי"ל הנ"ל (דרך בן כ' נותן) מביא עלה מס' המנהגים דאף 'הילדים' נותנים [ועיי"ש בספר מנהגים בהגה שם איתא שאשה מעוברת שוקלת בעד העובר, ומצאו בה רמז מדכתיב כל "העובר" על הפקידים], וסיים עלה הרמ"א בד"מ דאף דמסתבר כוותיה דהמהרי"ל מ"מ אין לשנות המנהג (ליתן אף בשביל הילדים), וצ"ע שאילו בשו"ע סתם הרמ"א וכ' ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מבן כ' ולמעלה, וצריכין לדחוק דהרמ"א מדינא קאמר אבל מצד מנהגא גם בעד הילדים נותנים, אלא שצ"ע דבכל ד' חלקי השו"ע נשמר

הרמ"א לקיים כל המנהגים, ואילו כ' הזכיר לקיים מנהג זה שכתב המנהגים, וכ"ה בס' הלבוש (סי' ו ס"ב) שנהגו ליתן אפילו בעד הילד.

ומ"כ נראה דבעד "בנותיו" הי אי"צ ליתן דמן הדין גם נשים גדולים אי"צ ליתן דאשה שוקלת (כדכתיב איש כופר נפשו, ולא אשה) וכמו שכתב המג"א (תר ובס' מקור"ח להחוי"י, אלא שהמנהג גם בעד הנשים כמו שכ' בס' לקט (ע' 157) שגם נשים ובתולות באו נותנות כל אחת ג' מחציות (וגם המ' נותנת בשביל בנה העובר), מיהו שעכ"פ בבנות 'קטנות' שיש לריעותא יש להקל [וכל שכן המעוברת נקבה (כשיודעין אולטראו-סאונד) דיש ג' לריעות

ואף מי שרוצה להחמיר ליתן ג' בנותיו הקטנות נראה שדי בשבילם מחצית השקל אחד שלשה, כיון דממילא מדינא שביהמ"ק הי' קיים יוצאים באד בה"ל (תרצ"ד סוד"ה ויש).

וא"כ יל"ע לפי המבואר בגמ' ובנו דאם התחיל לשקול בעד בן שוב חייב להמשיך לשקול בשביל אם התחיל לשקול כשהיתה מעוברת מספק שמא יהי' הוול: ואח"כ נולד לו בת אי מותר לו ל' מלשקול עבודה, ונראה שאם הי' מפורש כן ששוקל רק מחמת ספי הוולד זכר ששפיר דמי אח"כ

ובעיקר ד' הרמב"ם הנ"ל היעב"ץ בס'
 לחם שמים שם עמ"ס אבות
 חולק שהדבר להיפך שיש יותר שכר
 לנותן מאה זהובים בפע"א, משני צדדים
 א' שמחמת שכופה יצרו בדבר גדול הוא
 חשוב יותר מאד, מהנותן מאה פעמים
 שאינו כבוד עליו כל כך, ואפילו אם נותן
 בבת אחת אין בה כבישת היצר כמו בנותן
 אותן לאחד, כש"כ אם יחלקם לעתות
 ולפרקים, ולפום צערא אגרא, ב' מצד
 המקבל טוב יותר שיתן לעני אחד דבר
 מסויים שיוכל להתפרנס בו משיתן להרבה
 עניים ולא יגיע לאחד מהם מתנה שחסיפיק
 לו ותהא טובה שלימה, וסיים והכל לפי
 הענין והאדם, וכנראה הכרעת הדברים
 בספר חסידים (סי' ס"א) שלחלק יצא
 שאם רק הוא נותן טוב יותר שיפרנס לא'
 שיספיק לו מאילו יתן לחמשה ולא יספיק
 לא' מהם, אבל אם גם אחרים נותנים
 לכאור"א טוב לו לתת גם הוא לכאור"א
 יעו"ש, ממילא בפורים שהרבה נותנים
 טוב יותר שירבה ליתן להרבה אנשים.

[ואגב בשו"ת הלק"ט (ח"ב סי' ל"ט) כ'
 שאם נתן לעני אחד מתנה מרובה
 שיעור ב' מתנות לשני עניים שיצא בכה"ג
 עיי"ש, מיהו ממשמעות שאר הפוסקים
 שכתבו בטעם שחילקם הפסוק (מצות
 משלח"מ לא' ומתנל"א לשנים) דצדקה
 מצוה לחלק משמע דלעיוכבא בעינן שני
 עניים, ועשו"ת זרע יעקב (סי' י"א)].

ומענין לענין יל"ע להרמב"ם הנ"ל מהו
 לאיש נדיב (או גביר) שימנה
 גבאי וימסור בידו סכום חשוב לחלק
 לעניים ונצרכים, שהרי בדרך זה לא נתגבר

על יצרו רק פעם אחד כשנתנו
 (שלו) ולא כפל מעשה הנדיבות
 פעמים, רק פעם אחת לבד התעוררה
 התעוררות גדולה לפעול טוב, ואז
 פסקה ממנו, או דילמא כל נתינה
 שגבאי שלו נותן הלא נותן במקומו
 ובשליחותו, וכאילו נתנו הוא עשה
 בעצמו (ובאופן פנימי כאילו התגבר
 פעם על יצרו, ובכל מעשה נתינה
 גבאי שלו נברא מלאך מליץ א' וכו').

• ובמק"א יבואר האם על פי ההלכה
 בכלל יש היתר לסגור חולק
 וכשישמע דופקים על דלתי ביתו יעלה
 עינו ויסתום אזנו משמוע ולא יפתח הדלת
 [וכתבנו שאם עניים עצמן (או שלוחם
 באי כוחם) מבקשים איסור גמור לקפוח
 ידו או לאמץ לבבו מליתן להם יהיה
 שיהיה], ואפילו בלאו הכי יש לדון
 במה שסוגר הדלת כדי שלא יכנסו עניים
 לביתו אינו בכלל מפיקע עצמו מן המצוה
 (קודם שהגיע החיוב לידו) אם אינו דומה
 לעוצם עיניו כשרואה זקן נכנס (ע' רש"י
 פ' קדושים (יט-לב) עה"פ מפני שיפתח
 תקום.. ויראת מאלקיך אני ה').

***

סימן רכ"ג

שאלה - אי רשאי לחלק מתנות
לאביונים ממעות מעשר
 ומהו להרבות יותר משיעור נתינת
 המחוייב ממעות מעשר [והאם יש
 תועלת לחלק מעות מעשר שלו
 בפורים].

העובדה - מה שחייב ליתן (ב'
מתנות לב' אביונים) יתן
מפניו ולא ממעות מעשר, אבל כל
מה שמוסיף רשאי להוסיף ממעות
מעשר מתנל"א
מתנל"א ממעות מעשר, שכל דבר
שפתובה אינו בא אלא מן החולין,
פפתובה בתש"ו מהרי"ל (סי' נ"ו) ובס'
לקט יושר ובס' עמק ברכה ובשלה"ק,
ובשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ק"ב).

צ"ל שנראה שכל זה הוא רק חלק
 ההכרח והמחוייב עליו מצד תקנת
 התורה אבל לאחר שכבר קיים עיקר
 המצוה שנתן לב' אביונים שפיר דמי
 להחלק מעות מעשרותיו בפורים, אדרבה
 מהו"ח בזה שעי"כ מקיים שני מצוות
 אהרדי (מצות צדקה ומצות מתנות
 לאביונים) משא"כ כשמחלק מעות
 מעשרותיו בשאר ימות השנה שאין לו רק
 ה"א מצוה [ואף שכ' הרמב"ם (בפ"ב
 מהל' מגילה הי"ז) שמוטב להרבות
 במתנל"א וכו' שאין שמחה גדולה
 ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים
 ואלמנות וגרים וכו' משמע שמקיים בזה
 מצוה ממצות היום במה שמשמחם, מ"מ
 תיות שזה אינו חובה עליו שפיר דמי
 ליתנו ממעות מעשר (שרק דבר
 "שכתובה" אינו בא אלא מן החולין)].

ומה שכתב בס' שד"ח () שאף מה
 שמוסיף על המחוייב לא יתן
 ממעות מעשר שאין עושין מצוות חבילות
 חבילות [ועשו"ת כ"ס (סי' קל"ט) שאין
 לקיים מצות משלח"מ ומצות מתנל"א יחד

תשובה - מה שחייב ליתן (ב' מתנות לב' אביונים) יתן מפיסו ולא ממעות מעשר, אבל כל שמוסיף רשאי להוסיף ממעות מעשר. כתבו הפוסקים שאינו יוצא מצות מתנ"א ממעות מעשר, שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, כמבאר בתשו' מהרי"ל (סי' נ"ו) ובס' לקט יושר ובס' עמק ברכה ובשלה"ק, ובשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ק"ב).

אלא שנראה שכל זה הוא רק חלק ההכרה והמחוייב עליו מצד תקנת הח"ל, אבל לאחר שכבר קיים עיקר המצוה שנתן לב' אביונים שפיר דמי לחלק מעות מעשרותיו בפורים, אדרבה מרויח בזה שע"כ מקיים שני מצוות אהודי (מצות צדקה ומצות מתנות לאביונים) משא"כ כשמחלק מעות מעשרותיו בשאר ימות השנה שאין לו רק חדא מצוה נואף שכי הרמב"ם (בפ"ב מהל' מגילה הי"ז) שמוטב להרבות במתנ"א וכו' שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים וכו' משמע שמקיים בזה מצוה ממצות היום במה שמשמחם, מ"מ היות שזה אינו חובה עליו שפיר דמי ליתנו ממעות מעשר (שרק דבר "שבחובה" אינו בא אלא מן החולין)].

ומה שכתב בס' שד"ח (י) שאף מה שמוסיף על המחוייב לא יתן ממעות מעשר שאין עושין מצוות חבילות חבילות נועשות כ"ס (סי' קל"ט) שאין לקיים מצות משלח"מ ומצות מתנ"א יחד

שאין עושין מצות חבילות חבילות], לא נראה לענ"ד דהשאר הם רשות, שו"ר שכן מפורש יוצא להיתר בשו"ת המהרי"ל (סי' נ"ו) והובא במג"א ובסידור היעב"ץ ובמ"ב ובשאר נו"כ.

ובמה שכתבנו דכשמחלק מעות מעשר שלו בפורים תרווייהו אית ביה מצות צדקה (ומצות מעשר) ומצות מתנות לאביונים, ולא אמרינן דמאחר שאין הממון שלו אינו מקיים בזה מצות מתנות לאביונים, צע"ק לפי מה שכי בשו"ת מהרי"ל (סי' נ"ו אות ב', טעם ראשון) במה שאינו יוצא מתנ"א במעות מעשר, משום שאין לו בו רק טובה, וטובת הנאה אינו ממון (פי' שנמצא שלא נתן לו משלו כלום).

וראיתי בס' אמת ליעקב (סי' תרצ"ד) דמה שכי המ"ב דמה שמוסיף ליתן יותר משיעור המחוייב יכול ליתן משל מעשר, היינו דוקא מה שנתן ליותר משני עניים, אבל כל מה שנתן לשני עניים הראשונים אף שנתן להם יותר מהשיעור המחוייב חל שם מתנות לאביונים על הכסף הזה, דהוי הידור מצוה יעו"ב, ולא הבנתי דממנ"פ אם כיוון להדיא שמה שמוסיף ליתן להראשונים יהיה מחשבון מעות מעשר למה לא יועיל, דהידור מצוה הוא דוקא במכוון לשם הידור, ואם לא כיוון בשעת מעשה הלא נראה דאז אף מה שהוסיף ליתן יותר מלשני עניים אינו יכול לחשוב מחשבון מעשר כיון שכבר נתנו אדעתא דמצות צדקה דעלמא, ואולי דס"ל דבאמת אף

שנתנו לגמלא
בדיקות אלו
תעוררה נפש
טוב, ואח"כ
נתינה ונתנה
יתן במקומו
הוא עכשיו
התגבר כפי
נתינה של
א' וכו')
פי ההלכה
סגור הדלת
ביתו יעלים
פתח הדלת
שלוחם או
מור לקפון
ס יהיה מה
לדון אם
כנסו עניים
מן המצוה
אינו דומה
(ע' רש"י
פני שיבה
(ה'
מתנות
מעשר,
נתינה
זאם יש
ר שלו

בעלמא מי שנתן סתם לצדקה אף שלא כיוון להדיא שנותנו על חשבון מעות מעשר אעפ"כ רשאי אח"כ לחשוב ולזקפו על חשבון מעות, מעשר, ולא נראה.

***

סימן רכ"ג-ב

7 שאלה - מי שממילא נוהג להפריש ולחלק מעשר מכל המעות שהוא מרוויח אם יש ענין מיוחד שיחלק את מעות מעשרותיו בפורים.

תשובה - יש בזה ענין. דהצדקה

שהאדם מחלק ביום הפורים עושים תיקונים גדולים בשמי מעל, ומעוררות רחמים וחסדים גדולים בשמי מעל ביזמא קדישא דין שכל הפושט יד נותנים לו, עוד זאת שביום זה בכל פרוטה לצדקה שהוא נותן מקיים ב' מצוות, א' מצות צדקה דעלמא, ב' מצוה מדברי קבלה של מתנות לאביונים, שכל מה שמרבה ליתן לאביונים הכלל נכלל בכלל מצות מתנ"ל"א כמו שכתבנו בס"י רט"ז, ובירדנו שם שכל מה שמוסיף ליתן הכל נכלל בעצם התקנה והמצוה של נתינת מתנות לאביונים.

ואף שממילא הוא מחוייב בנתינת הצדקה מצד מנהגו הקודם ליתן מעשר (ונמצא שכבר הוא עליו כמו נדר) מ"מ מצות צדקה בפועל אינו מקיים רק בשעה שהוא נותנו ליד העני (ואפילו בשעת הפרשה ממש אינו מקיים עדיין מצות צדקה).

אבל נראה שלא יאחר צדקותיו במשך השנה בשביל כך, רק אם יש חובות על חשבון מעות מעשר יש להפריש עכשיו בפורים למלאות כל חובותיו לצדקה [ואולי שזהו מה שכתב במנהגים וורמיישא (יוזפא, ע' רנ"ו) שבתענית אסתר לעת תפלת מנחה באו הגבאי צדקה בחשבון עם כל בני הקהל מה שהן חייבים נדרים ונדבות להקדש, והמנהג לפרוע את החוב, או עכ"פ מקצתו, כמו בראש השנה ויוכ"פ, והיינו לקראת יום הפורים הממשמש ובא, וכמדומה שיש מנהג כזה לדקדק לשלם (חלק מ) החובות של נדרים בפורים בבוקר].

***

סימן רכ"ג-ג

שאלה - אי מותר ליתן למלמד של בנו מעות לכבוד פורים "ממעות מעשר".

תשובה - מותר. לא מיבעיא שאם אין להמלמד מאתיים זוז

והוא מצומצום עם כסף ואין לו די מחסורו שהרי אז הוא בכלל עני (ויוצאין בזה בחדי מחתי גם מצות מתנ"ל"א), אלא נראה שאף ביש לו הרבה כסף אם הוא רגיל כשנותנו לו כדי שע"כ יחמסר יותר ללמד את בנו תורה וידאת שמים ולתנכו במדות טובות, שהרי עצמו מצוה ולא גרע משאר צרכי מצוה שמנהגינו להקל ליחנם ממעות מעשר (אבל מי שנוהג כהח"ס שאינו נותן מעות מעשר רק לעניים באמת אין לו ליתן בכה"ג ממעות מעשר) וכבר

הארבנו בזה בשו"ת מקדש ישראל ו הלכות תנוכה (סי' ב') תדרשהו נא מע (ולא אמרו רבנן בכפליא).

***

סימן רכ"ד

שאלה - מלוה שמוחל להלוה הע החוב שהוא חייב לו ; מקיים בזה מצות מתנ"ל"א.

בעל חנות אם הוא יוצא מצות מתנו לאביונים במה שהוא מוחק חי מהחובות של עניים שיש להם חוב אצלו.

תשובה - אינו יוצא. ויש ללכ דבר זה ממה דקיי"ל לו

מודר הנאה שרשאי לפרוע לו חובו ו יו"ד סי' רכ"א ס"ב) והטעם דאינו א גרמא בעלמא [טו"ז] שם סק"ה וש סק"א], ואף שיש"א דזה דוקא לפו לאחרים מה שמי שהואר מודר הנאה מו חייב לאחרים, אבל אם המודר הנאה מו חייב לו ממון אינו רשאי למחול לו ח [כן כתב שם בהגהות בית לחם יהו וחולק על הרדב"ז (ח"ב סי' רס"ב) שמו אף בכה"ג, והובא להלכה בכאר הי וציין לכנה"ג, ורע"א ציין למשנה לכ פ"ד מהל' מלוה הי"ד] מ"מ נראה דש התם דלהאוסרים בכה"ג משום דחי "הנאה" (ולא גרע ממה דקיי"ל ווי אסור במודר הנאה) משא"כ הכא בפו דבעינן נתינה (ומתנה), ואפילו הו להעני שמוחל לו, ואפילו קיבל עלה י